

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

כי תשא תשע"א

פרשת שבוע

על קרינה חיובית וטעות בעיגול פינות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בסוף פרשתנו מספרת התורה על בשורת הסליחה הנפלאה וירידת משה רבנו עם הלוחות השניים מהר סיני. בני ברית וגם רבים שאינם בני ברית טועים בהבנת שתי נקודות הקשורות לרגע מיוחד זה. הכתוב נוקט בלשון זו:

"וַיְהִי בְּרִדְתַּת מֹשֶׁה מֵהָרַ סִינַי וַשְּׁנַי לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֵתוֹ: וַיֵּרָא אֶהָרֶן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֹּ אֱלֹהִים" (ל"ד כט-ל).

ננסה להסביר מה פשר הביטוי "קָרַן עוֹר פָּנָיו" וכיצד היו נראים שני לוחות הברית. ראשונים ואחרונים מפרשים בהסכמה, כי הוד מיוחד קרן מפניו של משה, לאחר שזכה לקבל את הלוחות בשנייה, בבחינת "חכמת אדם תאיר פניו".

הרשב"ם והאבן עזרא תוקפים במילים חריפות מי שניסה להסביר בכיוון אחר. נצטט מדבריהם: "ישתחקו עצמות חוי הפושע (קראי מתקופת רס"ג), שאמר כי בעבור שלא אכל לחם שבו פני משה יבשות כמו הקרן" "והמדמהו לקרני ראם קרניו אינו אלא שוטה".

ברבים מבתי הכנסת בארץ ובעולם מוצבים לוחות הברית על ארון הקודש. ברובם הגדול החלק העליון מעוגל. עיצוב זה של הלוחות בטעות יסודו. הגמרא במסכת בבא בתרא דנה בשאלת תוכנו של ארון הברית שהיה מוצב בקודש הקודשים. מה הוכנס לתוך הארון בנוסף ללוחות השניים? כולי עלמא לא פליגי בשאלת מידותיהם של הלוחות. וז"ל הסוגיא: "והלוחות: ארכן ששה ורחבן ששה ועביון שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון" (דף יד ע"א).

כלומר, אורך הלוחות היה אמה אחת בת ששה טפחים. זו הייתה גם מידת רוחבן. העובי של כל לוח היה חצי אמה = שלשה טפחים. אם היו מניחים את הלוחות זה על גבי זה הם היו יוצרים קוביה משוכללת של אמה על אמה על אמה.

נעיר ונאיר כי גם קודש הקודשים במשכן היה קוביה משוכללת של עשר אמות בכל מימד, וגם קודש הקודשים במקדש היה קוביה משוכללת של עשרים אמות לכל מימד. [על הקשר בין מתמטיקה, חוקי עולם הטבע וה"מטאטבע" (מטאפיזיקה - דברים שהם מעל לעולם הגשמי) נדון על גבי יריעה קצרה זו, בפעם אחרת]. מה שברור לעניינו הוא, שכל ניסיון לצייר את הלוחות עם ראשים מעוגלים איננו מדויק, בלשון המעטה.

נקודה נוספת, בכל בתי הכנסת מופיעים חמישה דיברות או רמז לחמישה דיברות על כל לוח. זו דעתו של רבי יהודה. במדרש מובאת דעה נוספת: "עשרת הדברות, כיצד היו עשויין, ה' על לוח זה וה' על לוח זה, כדברי ר' יהודה, ור' נחמיה אומר י' על לוח זה וי' על לוח זה" (שמות רבה, כי תשא, פרשה מז).

כלומר, היה רישום כפול של כל עשרת הדיברות. לא מצאנו הסבר מדוע הועדפה בצורה גורפת דעתו של רבי יהודה על דעתו של רבי נחמיה. אולי בגלל הקושי להסביר את הצורך בכפילות (בל"נ"ד, בתקופה הקרובה נציע פתרון).

בהזדמנות זו, נזמין את הציבור לבקר בבית המדרש בירושלים, להתבשר מאוירת הלימוד המיוחדת וליהנות ממראה ארון הקודש החדש שעליו שני לוחות הברית בעיצובם הנכון, וגם מעמוד החזן ומתיבת הקריאה בתורה, החדשים. נודה למשפחות גולדמונץ ולוין על תרומתם הנדיבה שאפשרה להדר במצוות "זה אלי ואנוהו", גם בתוספת חשובה זו לבית המדרש.

לעיין רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לעיין הרב אשר וסרטייל ז"ל נלב"ע ט' כסלו תשס"ט
--	---

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

חמדת משפט

"אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"

שומרים על ההובלה 2

הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה-גזית

המקרה

משפחת בורנשטיין, הזמינה הובלת דירה מטבריה לחיפה, מ"מוביל הכל". כיוון שמדובר היה בכמות גדולה של חפצים, סוכם על העברת המטלטלין על ידי משאית ונגרר בעלי נפח דומה. הנגרר הועמס ציוד בכמות גבוה מזו המותרת על פי הרישוי ממשרד התחבורה לשימוש במרכב של נגרר זה: הרישוי של הנגרר הוא ל 2.5 טון. להערכת רמי מ"מוביל הכל" הועמס עליו כ-2.5 טון. לאחר כחצי שעה של נסיעה, עלה עשן מעומק הנגרר. עשן זה התפתח במהרה לשרפה ונסיונות הכיבוי לא צלחו. רוב מוחלט של תכולת הנגרר נשרף או ניזוק באופן המוציא אותו משימוש. תכולת המכולה לא הייתה מבוטחת על ידי התובעים או הנתבע. משפחת בורנשטיין, דורשת מ"מוביל הכל", פיצוי על החפצים שנשרפו.

בגליון הקודם העלינו, שדינו של המוביל הוא כשומר שכן, וחייב בפשיעה וגניבה ואבידה, ובכלל זה בכל נזק שהיה סביר לצפות שימנע אותו, אך פטור מאונס. למרות שהתובע נסע עם המוביל, אין פטור של שמירה בבעלים¹.

ביטוח - משפחת בורנשטיין טענה, שציפתה מן המוביל שיבטח את החפצים ושכך מקובל. הם מודים שלא שאלו אם יש לנתבע ביטוח, והנתבע לא אמר או רמז שיש לו. לטענת הנתבע, הוא לוקח אחריות אישית על כל נזק שנגרם מחמת פעולה שלו, אך אינו מבטח מפני נזקים שאינם נגרמים על ידו, ובמקרה זה הנזק לא נגרם באשמתו.

אילו היו מוכיחים התובעים, שהנוהג הברור הוא, שמובילים מבטחים את הציוד מפני כל נזק, גם כזה שנגרם באונס, היה מקום לטעון, שכל מוביל מקבל על עצמו להתחייב אף באונסים. ולכאורה הדבר מחייב, שכן שומר שכר יכול להרחיב את היקף החיובים שלו, ולהתחייב כשואל².

אך ברור הנוהג, על פי אסמכתאות שהביאו הצדדים וברור בית הדין הוא, שמובילים רבים מבטחים עצמם מנזקים שהם יגרמו לתכולה. מצב זה מגן על המוביל מפני תביעה בשל אותם נזקים בהם הוא אחראי על פי הסכם, או על פי דין. בנוסף, יש אפשרות של ביטוח מטען מכל נזק. אומנם, המוביל יכול לבטח את המטען אותו הוא מוביל מכל נזק, אך ברור שביטוח זה אינו נחלת הכלל, ואין חובה חוקית לבטח את התכולה מכל נזק. לסיכום, אין בעובדה שהמטען לא בוטח עילה לחיובו של הנתבע.

הגורם לשריפה

התייעצות עם חוקרי שריפות העלתה, שזמן רב אחר התאונה וללא ממצאים עובדתיים בשטח, וגם אם הצדדים יתוחקרו, לא ניתן יהיה לעמוד על מקור האש באופן ברור, אלא רק להעלות השערות שונות.

העמסת יתר – והשפעתה על הדין

מוסכם, שהנתבע העמיס את הנגרר בהעמסת יתר. עם זאת, לא נמצאה זיקה בין השריפה לבין העמסת היתר של הנגרר. דהיינו, לא נמצא בסיס לטענה כי העמסת יתר מעלה את הסבירות לשריפה בנגרר. כפי שתואר לעיל, הנתבע אפשר העמסת יתר על הנגרר, דבר שטומן בחובו סיכונים שונים. עיקר הסיכון הישיר הוא שבמצב כזה יש חשש לפיצוץ של גלגלי הנגרר, דבר שיכול לגרום במצב החמור ביותר לתאונה או התהפכות הנגרר. גם אם עומס החפצים היה גורם רלוונטי להתלקחות, אין זה אומר, שהדבר נחשב כפשיעה לגבי תוצאה זו³.

מאידך, היקף הנזק הושפע באופן עקיף מהעובדה שהועמסה על הנגרר העמסת יתר. שכן, אילו היה מועמס על הנגרר פחות ציוד, ממילא פחות ציוד היה נשרף.

לסיכום – אין בסיס מספיק לטענה שהעמסת יתר מהווה פשיעה שגורמת לשריפה בכדי לחייב תשלומי נזק. עם זאת, כתוצאה עקיפה, היקף הנזק שנגרם בשריפה, גדל בשל העמסת היתר.

תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

במקרה דנן, כאמור, אומנם לא היתה פשיעה ביחס לאפשרות השריפה, אך נמצאה פשיעה (=התרשלות) בכך שהנגרר הועמס בעומס יתר, וזו פשיעה שיכולה היתה לגרום לנזק אחר של תאונה. מצב זה נחשב "תחילתו בפשיעה וסופו באונס"⁴ – שכן "מוביל הכל" פשע ביחס לאפשרות תאונה, אך סיכון זה לא התממש, אבל התממש סיכון אחר - שריפה. בסוגיה זו נדון בגיליון הבא.

ערך: הרב סיני לוי.

¹ לפרטי הדין, ראו חו"מ סימן שמו, ובעיקר סעיף ד.

² חו"מ סימן רצו, ה

³ שכן, לארוז חפצים במשקל של 2.5 טון, אינו נחשב באופן עקרוני כהתרשלות ביחס לאפשרות בערה במטען. שהרי אילו היה לנגרר אישור לנשיאת משקל כבד, הסתברות ההתלקחות היתה דומה וודאי לא היה נחשב הדבר פשיעה.

⁴ בבא מציעא דף מב ע"א

(מתוך ח"ו)

Ohio, USA

אוהיו, ארה"ב

טבת תשס"ז

הפעלת משחק "בינגו" ע"י גוי בשבת ויום טוב, במבנה בית הכנסת

שאלה

מקור הכנסה חשוב (לצערנו) עבור בית הכנסת והקהילה שלנו הוא ניהול משחק "בינגו" (סוג משחק של הימורים) במשך השנה. המשחקים מתקיימים בימים קבועים בשבוע, והם מתנהלים על-פי חוק. בית הכנסת מספק להם גם כיבוד בתשלום. המשגיח ("יוצא ונכנס") הוא יהודי, אבל העובדים והשחקנים אינם יהודים. כאשר יום טוב נופל באחד הימים שבהם חל המשחק, האם יש איסור לאפשר את המשחק באותו יום? יש חשש להפסד מרובה, אם המשתתפים ילכו למשחקים אחרים בעיר ולא יחזרו אף לאחר יום טוב.

תשובה

1. אסור ליהודי ליהנות מרווחים כספיים הבאים על-ידי חילול שבת או יום טוב שמבצע גוי ברכושו של היהודי¹. לכן, העובדה שכל המשתתפים במשחקים והמפעילים שלהם הם גויים אינה מספיקה כדי להתיר ליהודים להרוויח מכך. אף שהפוסקים לא דנו ברווחים ההולכים לבית הכנסת ולא לאדם פרטי, נראה שגם זה אסור. הן מפני שבני הקהילה נחשבים כשותפים בבית הכנסת, והן מפני העיקרון שאין להשתמש לצרכים שבקדושה בדברים שאסור ליהודי פרטי להשתמש בהם², כשם שאין לבנות בית כנסת בשבת על-ידי גויים, כפי שהדבר אסור בבניית בית פרטי³.
2. אף-על-פי שיש מקום בהלכה לפתרון הבעיות הנ"ל, אין להתיר. ההיתר עלול לגרום:
 - א. לחילול השם אצל חברי הקהילה.
 - ב. לפגיעה ביחס של בני הקהילה לשבת וליום טוב, כיוון שהיתרים מסוג זה נראים כ"הערמה" ומתפרשים כפעילות עסקית של בית הכנסת בשבת או ביום טוב.
 - ג. לחילול השם אצל הגויים⁴.

¹ כידוע, אמירה לנוכרי אסורה משום שבות, כמבואר בסוגיות הגמרא (שבת קנא ע"א, ביצה כד ע"ב), שאפילו כשגוי עושה מלאכה בשבת וביום טוב מיוזמתו, עבור ישראל – אסור לישראל ליהנות ממלאכה זו עד מוצ"ש "בכדי שיעשה". ממילא, כשאין אפשרות לעשות במוצ"ש אסור ליהנות לעולם. כך נפסק גם בשו"ע (או"ח סי' שכה סעי' ה והלאה). כמו כן, מבואר בגמרא (עבודה זרה כא ע"ב) שאסורה הנאה לא רק מגוף הדבר שנעשה על-ידי הגוי, אלא גם מרווחי השבת (תשלומים) שבאו מפעולתו; וכן שגם כשאין איסור מטעמים אלה, שכן הגוי עובד עבור עצמו והיהודי רק נהנה בעקיפין, ישנו איסור של מראית עין בדבר, שיפרשו הרואים כאילו הגוי עובד בשליחות יהודי ועבורו. דינים אלה נפסקו בשו"ע (או"ח סי' רמג-רמה), ויש בהם פרטים רבים, שמהם עולים תנאי ההיתר בנדון דידן, כפי שיפורט בהמשך.

² מעין העיקרון של "הקריבהו נא לפחתך" (מלאכי א, ח). מכוח עיקרון זה אין להשתמש למצווה בדברים מאוסים, וכן בדברים האסורים להדיוט. לעתים יש חומרה בשימוש לצורך מצווה עוד יותר מאשר בשימוש לצורך הדיוט (הגמרא דנה בכך לגבי "משקה מגולה" בניסוך (סוכה נ ע"א) ובקידוש (בבא בתרא צז ע"ב)). הפוסקים הרחיבו בעניין: גם דברים שלכאורה אין באיסורם משום דבר מאוס, עיינו ברמב"ם (איסורי מזבח פרק ב הל' י) לגבי הקרבת טריפה, ב"בית יוסף" (או"ח סי' רצז), בטור (יו"ד סי' קח בשם הרשב"א) לגבי בשמים להבדלה ששימשו לאיסור או שמעורב בהם איסור, גם באופן שמוותר להריח בהם, בשימוש לצורך מצווה, יש משום "הקריבהו נא", ועוד.

קרובים לזה הם דין "ממשקה ישראל" (יחזקאל מה, טו) שממנו למדו בגמרא (פסחים מח ע"א, מנחות ה-ו ע"א, חולין צ ע"ב, תמורה כט ע"א) כמה דינים לגבי דברים הפסולים להקרבה. עיינו עוד בירושלמי (סוכה פ"ד ה"ז), שלמד את הדין של משקה מגולה הנ"ל מפסוק זה. ייתכן שכשם שדין "הקריבהו נא" הוקם מקרבנות לכל דבר מצווה, הוא הדין ל"ממשקה ישראל", ודין "מן המותר בפיך" (ע"י שבת כח ע"ב וקח ע"א) לגבי תפילין. עיין ב"מגן אברהם" (סי' תקפו ס"ק ג), שסובר שדין זה שייך בכל המצוות. גם אם למעשה יש לדון בגדרי דינים אלה ופרטיהם, משום שיתכן שאין הם קיימים בכל המצוות, או שהם שייכים רק באיסורים עצמיים – כמבואר בפוסקים, כגון בעלי חיים טמאים, להבדיל למשל מטריפה, שמצד עצמה הייתה בהמה טהורה אלא שנטרפה; מכל מקום העיקרון הברור העולה מהם הוא שאין להשתמש לעבודת ה' בדברים שאינם רצויים בעיניו לשימושנו הפרטי, וייתכן שיש אף צד חמור יותר בדברים שאמנם אין איסורם עצמי, אך גם אינו איסור שבא ממילא כטריפה, אלא תוצאה של מעשה איסור. ואמנם בנדון דידן חילול שבת על-ידי גוי אינו איסור, אך הלוא אנו רואים שביחס לישראל ההתייחסות אליו היא כאל מעשה אסור – אסור לומר לגוי לעשותו ואסור ליהנות כשנעשה עבור ישראל.

ויש לומר עוד שלגבי החזקת בית כנסת יש צד נוסף, חמור יותר מאשר לגבי שאר מצוות, מחמת היותו "מקדש מעט" וההקבלה בין התפילה לעבודת הקרבנות, מה שמהווה סיבה להקפדה יתרה על כך שכל האמצעים הקשורים בו יהיו כאלה הראויים בעיקרון גם לעבודת ה' במקדש, שבה המקור לדיני "הקריבהו נא" ו"ממשקה ישראל" הנ"ל.

³ "מגן אברהם" (או"ח סי' רמד ס"ק ד). ועיין שם, שהוא מצדד להחמיר בכך אפילו שבאופנים שעובדים בבית פרטי הדבר מותר, מפני שהוא דבר של פרהסיה וניכרת שייכותו לישראל, ויש בכך משום חילול השם.

⁴ ובבית כנסת יש יותר מקום לחילול השם מצד הגויים, שהרי הם לא היו מתירים פעילות מסוג זה בבית תפילתם ביום אידם ("מגן אברהם" שם ס"ק ח).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן